

ŘEZBÁŘSKÉ POSTUPY

Magdalena Mészlová

Z DÍLNY MAGMÉ

ŘEZBÁŘSKÉ POSTUPY

Magdalena Mészlová

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Automatizovaná analýza textů nebo dat ve smyslu čl. 4 směrnice 2019/790/EU a použití této knihy k trénování AI jsou bez souhlasu nositele práv zakázány.

ŘEZBÁŘSKÉ POSTUPY

Magdalena Mězlová

Vydala Grada Publishing, a.s.,
U Průhonu 22, Praha 7
info@grada.cz, www.grada.cz,
tel.: +420 234 264 401
jako svou 10014. publikaci

Texty: MgA. Magdalena Mězlová

Fotografie: MgA. Magdalena Mězlová,

Pavel Ovsík (str. 70, 88, 98, 116, 123, 148, 176, 182, 188, 189, 190, 195, 208, 214, 240, 250, 256)

Grafická úprava a sazba: Monika Davidová

Odpovědná redaktorka: Ing. Jana Minářová

Počet stran 288

Vytiskla tiskárna FINIDR, s.r.o., Český Těšín

© Grada Publishing, a.s., 2025

Cover Design © Petra Bílková a Monika Davidová, 2025

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků. Doporučení a pracovní postupy v této knize byly autorem ověřeny, přesto za ně nelze převzít odpovědnost. Autor ani nakladatelství neručí za jakékoliv věcné, osobní ani majetkové škody.

ISBN 978-80-271-7928-2 (pdf)

ISBN 978-80-271-3997-2 (print)

OBSAH

ÚVOD	7	Lžíce	106
O DŘEVĚ	8	Zvířátko na hrazdě	112
Dřeviny	12	Kačer s kolečky	116
Škůdci dřeva a jeho ochrana	24	Botička	124
Povrchové úpravy dřeva	26	Želva	130
Další vhodné materiály pro řezbářství	32	Vrabci	136
VYBAVENÍ DÍLNY	34	Věšák – kočky	142
Řezbářský ponk – hoblice	34	Ledňáček	148
Dláta	38	Anděl	156
Řezbářské paličky	46	Amulet – dráček	164
Pily a pilky	48	Miska s ptáčky	168
Brusky	50	Forma – kapr	176
Jiné elektrické nástroje	51	Kašpárek	182
PROJEKTY	55	Hřeben – kočka	190
Svícen	56	Forma – srdce	196
Ohryzek	62	Máselnice	200
Truhlička	66	Hřeben – koník	208
Vesnička	70	Hračka – koník	214
Velryba	76	Stolička – dráček	226
Srdíčka	84	Hodiny – velryba	234
Preclík	88	Hlava dívky	240
Uzlík	94	Řetěz	250
Opalovaný koník	98	Vousáč	256
		GALERIE – AUTORKA	269
		GALERIE – ŽÁCI	279

ÚVOD

V dnešním světě, plném spěchu, neustálých povinností a digitálního rozptýlení, hledají lidé stále častěji způsoby, jak se navrátit k činnostem, které by jim pomohly zpomalit každodenní tempo a nalézt vnitřní klid. Jednou z takových cest může být právě řezbářství. Toto tradiční řemeslo v moderní době zažívá své znovuobjevení jako forma relaxace a tvůrčího naplnění.

Řezbářství je činnost, která v sobě spojuje soustředěnou mysl a jemnou práci rukou.

Každý řez do dřeva vyžaduje naši plnou pozornost. Tato koncentrace na jediný úkol umožňuje řezbářům se odpojit od neustálého myšlenkového víru, kterým jsme často zatíženi. Kromě psychického zklidnění přináší řezbářství i tělesnou uvolněnost. Pravidelné a rytmické pohyby nástrojem stejně jako přímý kontakt s přírodním materiálem mají uklidňující účinek. Tvoření vlastníma rukama přináší nejen radost z konečného výsledku, ale také naplňuje duši pocitem smysluplného uspokojení. Řezbářství je tedy nejen uměleckým řemeslem, ale také formou „dřevěné terapie“, která poskytuje tolik potřebný prostor pro obnovu těla i mysli.

V posledních letech se na internetu vyskytuje spousta online postupů, videí a kurzů, které zájemcům pomáhají osvojit si mnohé techniky z pohodlí domova. Vznikají online komunity, kde se mohou řezbáři z celého světa spojit, sdílet své projekty a vyměňovat si rady a inspiraci. Snad tedy i díky těmto sociálním sítím může řezbářství zůstat atraktivní i pro další generace. Je proto dobré vést děti k nadšení pro řemeslnou tvorbu. Děti jsou zvědavé a právě v období procházek v přírodě jim můžeme ukazovat krásy dřeva, jeho letokruhy, suky a různé textury. Tímto způsobem jim přiblížíme, jak dřevo vzniká a jaké příběhy v sobě skrývá.

Postupně, přibližně od 5 let, je možné je pod dohledem zasvětit do základních technik, zatím bez použití ostrých nástrojů. Nejprve si vyzkoušejí pilování, rašplování, a teprve pak se učí rytí drobnými dláty do lina či měkkého dřeva. Tyto aktivity jsou ideální, protože nevyžadují tolik fyzické síly a dětské ruce si mohou postupně zvykat na zátěž a manipulaci s nástroji pod dozorem dospělého. Přístup k řezbářství s dětmi by měl být hravý a zábavný, aby si užily proces tvoření a objevování i měly radost z vlastního výtvoru.

Obsáhnout komplexně celý řezbářský obor se všemi možnostmi, technikami, nástroji atd. je téma na několik knih. V této knize se věnujeme hlavně konkrétním projektům s postupy, které jsou řazené od jednodušších po složitější. Věřím, že budou všechny pro vás srozumitelné, rozmanité, lákavé a budete mít chuť si postupně vyzkoušet každý z nich.

V další části knihy je přiložený výběr z fotek výrobků účastníků našich kurzů pro vaši inspiraci. Nejsou u nich uvedena jména autorů, protože nebylo v mých silách je všechna dohledat. Tímto se tvůrcům omlouvám, díla zůstala bez jakéhokoliv označení, ale věřím, že i tak je fotografie umístěné v knize potěší. Kurzy navštěvují zejména dospělí účastníci a témata jsou opravdu velice různorodá, přesto jsou některá více oblíbená, např. betlémové figurky, loutky, užitkové předměty, postavy zvířat apod.

V předposlední části najdete ještě několik fotek z mých prací, více je případně k vidění na www.mezlova.cz. Pokud máte chuť a možnost, přijďte se k nám do dílny podívat. Osobně se seznámíte s prostředím a zkusíte si něco společně vytvořit na některém z našich kurzů (řezbářském nebo kamenosochařském). Jejich přehled a spoustu dalších informací najdete na stránkách: www.rezbarstvi-kurzy.cz

Magdalena Mézlová

O DŘEVĚ

Dřevo je mnohem více než jen materiál, ze kterého vyrábíme nábytek, podlahy, sochy, reliéfy či mnoho dalšího, je to dar přírody. Paměť stromu vypráví o čase, svém růstu a cyklech života. Každý letokruh je jakýmsi záznamem roku, přímým svědkem klimatických podmínek, které vládly ve světě kolem něj. Když je strom pokácený, vznikají z jeho dřeva nové předměty, a tak v nich zůstává tento příběh.

Pro řezbáře je dřevo živým společníkem, který má svou duši. Skutečný mistr pracuje se dřevem citlivě a pozorně, aby nenarušil jeho přirozenost. I dnes je dřevo ceněno pro svou krásu, hřejivost a jedinečnost. Je to materiál, který může při správném ošetření sloužit po generace. Pojďme se nejprve trochu seznámit s fascinujícím světem stromů, jejich růstem, vnitřní stavbou a jejich unikátními vlastnostmi.

Jistě jste již zaslechli pojem **dendrologie**. Je to nauka o dřevinách, která zkoumá stromy, keře a jejich vlastnosti. Poskytuje základní informace o typech dřevin a jejich růstu a využití.

Další méně známé slovo **dendrochronologie** je název vědy, která pomocí analýzy letokruhů určuje stáří stromů či dřeva, studuje klimatické podmínky minulosti a ekologické změny.

Dřevo každoročně přirůstá pomocí buněk, které se vytváří v **kambiu**, což je růstová vrstva, která je chráněná opláštěváním kůrou neboli **borkou**. Pod vrstvou kambia se nachází **lýko**, což je vlastně transportní vrstva, ve které proudí voda a minerály z kořenů k listům a naopak.

Pod lýkem se u běžných druhů dřeva nachází **bělová část**, mladší, silnější vrstva tvořená z mladých buněk, většinou tato část bývá měkčí, světlejší a vlhčí, protože v jejích cévách také dochází k proudění vody a minerálů kmenem směrem nahoru k listům.

Další středová, většinou tmavěji zbarvená část kmene se nazývá **jádro** a poskytuje stromu pevnost a stabilitu. V ní se zhutňují odumírající dřevní buňky. Drobná ústřední část kmene, která byla aktivní během mladého věku stromu a je většinou tvořená měkčí tkání, se nazývá **dřeň**.

Proces v živém stromě – látková výměna se nazývá **fotosyntéza**. Strom proměňuje sluneční světlo, oxid uhličitý, vodu, kyslík a cukry, které slouží jako zdroj energie. Živiny vytvořené fotosyntézou jsou lýkem rozváděny po celém stromě.

Stromy často tvoří symbiotické vztahy s houbami, tzv. **mykorhiza**. Houby pomáhají stromům přijímat vodu a minerály z půdy, přispívají k jejich vzájemné komunikaci a výživové pomoci díky kořenovému systému a mikrocestám v podhoubí. Na oplátku získávají od stromů cukry a na závěr života stromu i jeho dřevo, které pak mohou rozložit.

Máte-li chuť dozvědět se o tomto tématu více, doporučuji knihy od známého německého lesníka Petera Wohllebena - Tajný život stromů, Moudrost lesa nebo Jak funguje les? Tyto knihy popularizují ekologii, tajemství a život stromů a patří mezi oblíbené tituly u milovníků přírody.

Základní typy řezů dřeva

Příčný řez je vedený kolmo v ose kmene stromu, odhaluje letokruhy a strukturu vnitřních vrstev.

Středový řez (radiální) je vedený středem kmene podél svislé osy stromu a ukazuje letokruhy jako přímé linie. Jedná se o často využívaný řez pro svou pevnost a stabilitu. Přímá vlákna se snadněji opracovávají a jsou předvídatelnější.

Tečný řez (tangenciální) je vedený mimo středovou osu kmene, ukazuje letokruhy jako eliptické nebo obloukové obrazce. Má výraznější kresbu a je oblíbený pro dekorální povrchy.

Suky jsou místa, kde ve dřevu byla větev, která zarostla do kmene stromu. Jsou esteticky zajímavé, ale ve dřevě bývají obtížnější na zpracování. V jejich okolí se často točí dřevní vlákna, což může být pro méně zkušené řezbáře obtížné na zpracování.

Příčný řez

Středový řez

Tečný řez

Suky

Vlastnosti dřeva důležité pro řezbářství

Dřevo je jedním z nejtradičnějších a nejoblíbenějších materiálů po tisíciletí. Je všestranný a dostupný, umožňující vytvářet drobné detaily, ale i monumentální sochy. Každý druh dřeva má unikátní strukturu, barvu a přirozenou kresbu, proto každý materiál vyžaduje specifický přístup a techniky.

Pevnost je důležitá pro konstrukční účely, záleží na druhu dřeva a jeho hustotě.

Pružnost je důležitá při práci s tenkými výřezy anebo např. na topůrka nástrojů, která potřebují odolávat prasknutí. Příliš křehká dřeva jsou náchylná ke štěpení a lámání.

Kresba ovlivňuje vizuální hodnotu výrobku, zejména u tečných (tangenciálních) řezů.

Opracovatelnost u měkčích dřev s nižší hustotou umožňuje větší tvarovou bohatost a lehčí práci s dláty (lípa). U tvrdších dřev nás čeká náročnější fyzická práce, ale odměnou je vyšší odolnost a u některých dřev i možnost jemnějšího zpracování detailů nebo zajímavá kresba (ovocné dřeviny). Materiál, se kterým pracuje řezbář, má vliv na kvalitu a charakter výsledného díla.

DŘEVINY

Jehličnaté dřeviny

Tyto dřeviny pocházejí z mírného a chladného podnebného pásu a většinou mají velký rozdíl mezi zimními a letními letokruhy, což při opracování dřáty většinou neumožňuje opracování jemných detailů, ale jsou i výjimky.

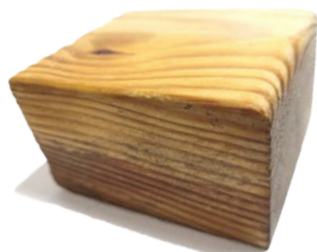
Smrk

Lehké, měkké a rovnoleté dřevo s jemnou světlou až žlutavou texturou bez tmavšího jádra (rozlišovací znak od borovice). Pro své výraznější letokruhy a štípanost se hodí na jednodušší řezby. Vhodný je také na techniku opalování či pískování. Jeho suky se často ve dřevě uvolňují a vypadávají.

Jedle

Původní evropská dřevina známá svou stříbrošedou kůrou. Dřevo je lehké a dobře opracovatelné, je na celém průřezu kmene světlé, bez výrazného zbarvení. Její odolnost je nižší než u borovice a modřínu.

Borovice

Má měkké pružné dřevo s červenohnědým jádrem. Dřevo je pryskyřčné a smolnaté a většinou výraznější než dřevo smrkové. I zde je možné využít techniku opalování povrchu či pískování. Borovice někdy působením nevhodného skladování a napadením houbami zamodrává.

Modřín

Jeho dřevo je tvrdší než většina výše zmíněných jehličnanů, má výrazný rozdíl mezi světlou bělí a červeným jádrem. I zde je možnost patinování, drásáním, kartáčováním, pískováním a opalováním povrchu díla.

Túje

Lehké, měkké a proti vlhkosti i škůdcům odolné dřevo s výraznou vůní. Je v řezbářství oblíbené pro svou vůni, zbarvení a také jednoduché skladování, jelikož při sušení nepraská.

Cypřiš

Dřevo má podobné vlastnosti jako túje, je rovněž mírně aromatické a má načervenalé či růžové jádro a světlou běl. Je snadno řezbářsky opracovatelné. Snadno se uskládňuje a při sušení nepraská

Jalovec

Má pevné dřevo s bělí a narůžovělým jádrem. Používá se pro svou příjemnou výraznou vůni k výrobě truhliček a drobných nádob. Je oblíbeným a řezbářsky vyhledávaným materiálem. Lehce se uskládňuje a tolik nepraská, podobně jako cypřiš a túje.

Cedr

Jeho dřevo je známé svou charakteristickou vůní a výbornou trvanlivostí ve venkovním prostředí. Má zlatohnědou barvu. Cedrové dřevo se lehko opracovává, je měkké, ale pevné, a hodí se proto na detailní řezbářské práce.

Tis

Tisové dřevo je velmi pevné, s jemnou strukturou. Má výrazný rozdíl mezi světlou bělí a tmavým jádrem. Jelikož je dřevo jedovaté, nehodí se na výrobu kuchyňského náčiní, ale je vhodné na jemné detailní řezby.

Listnaté dřeviny

Tyto dřeviny lze rozdělit podle několika hledisek. Například na bělové a jádrové dřevo a dále na kruhovitě pórovité a roztroušeně pórovité dřeviny.

Bělové dřeviny nemají oddělené jádro a běl, což znamená, že celý kmen má stejnou strukturu a barvu. Dřevo je převážně světlé a méně odolné vůči hnilobě. Typické dřeviny jsou: buk, javor, lípa, bříza, osika, vrba.

Jádrové dřeviny mají odlišné jádro a běl, jádro je často tmavší, tvrdší a odolnější. Typické dřeviny jsou: dub, ořech, jilm, akát, tis, švestka, jasan apod.

Polojádrové dřeviny jsou přechodem mezi bělovými a jádrovými, ale jádro není zřetelně vyvinuté. Patří sem: habr, platan, olše, kaštan, topol, třešeň, hrušeň...

Kruhovitě pórovité dřeviny mají velké cévy na příčném řezu, které působí jako pravidelné drobné vpichy po špendlíku kolem každého letokruhu. Dřevo má výraznou kresbu a často je velmi tvrdé. Patří sem: dub, jasan, jilm, akát, moruše.

Roztroušeně pórovité dřeviny, jejichž cévní póry jsou na příčném řezu rovnoměrně rozloženy po celé hmotě dřeva. Díky tomu se snadněji opracovávají. U některých druhů tyto cévy nejsou vizuálně vůbec patrné: lípa, bříza, javor... a u některých druhů jsou výrazné. Zde je hlavním představitelem dřevo ořešáku.

Ovocné dřeviny jsou velice řezbářsky oblíbené zejména na jemné řezby, mají krásně zbarvené tvrdé husté dřevo, ale jejich nevýhodou je náročnější skladování, jelikož při nevhodném skladování hodně praskají. Nedají se uchovat v celém kmenu, je dobré je co nejdříve po pokácení nařezat na podélné půlkmeny nebo na prkna a fošny. Je důležité zatírat příčné řezy neprodyšnou barvou nebo parafínem. Pro vyřezávání rozměrnějších děl se ohoblované vysušené dřevo slepuje z prken a fošen do větších bloků. Výjimkou bývá ovocné dřevo získané ze starých sadů, kde některé stromy postupně pomalu hynuly a postupně odpařovaly vlhkost, proto nedošlo k jejich rozpraskání. Často se ale v takto uhynulých stromech rozšíří škůdci či houby, proto je čisté suché ovocné dřevo ve větších kusech spíše raritou.

Topol

Měkké světlé a vláknité dřevo s velkým přírůstkem. Mívá nevýraznou kresbu ve středové části kmenu. Při řezání a broušení se topol většinou pozná podle zvláštního, jakoby lehce zatuchlého zápachu. Kvůli měkkosti není topol vhodný na detailní řezby. Topolové dřevo do sebe natahuje drobná zrna písku z půdy, a tím často tupí řezbářské nástroje, proto by se kmen do metru své výšky od kořenů kvůli tomu neměl používat. Pro začínající řezbáře je obzvláště vhodné obstarat si na trénování kůru z topolu černého, je velice silná a umožňuje jednoduché opracování všemi směry a lze do ní vyřezávat i jemné detaily.

Topol osika

Lehké, měkké, snadno opracovatelné dřevo s hladkou strukturou a světlou barvou, které dobře odolává hnilobě.

Vrba

Velmi měkké, vláknité dřevo s mírně živější kresbou než u lipového dřeva, dřevo je pružné a hodí se na ohýbání. Není vhodná na jemnou detailní řezbu.

Lípa

Priměřeně měkké homogenní dřevo, ideální a také oblíbené pro většinu řezbářských prací. Dobře drží detaily a snadno se opracovává. Je to zcela základní materiál pro každého řezbáře.

Kaštan – Jírovec maďal

Měkké, světlé dřevo, řezbářsky využitelné, méně vhodné na detailní řezby. Dřevo je náchylné na houbové choroby, často uvnitř kmene vyhnívá již za svého růstu a vytváří trhliny a dutiny.

Olše

Měkké, oranžově zbarvené dřevo, jež se snadno opracovává, bývá dostupnější než lípa. Je o něco málo tvrdší a štípavější než dřevo lipové, ale pro řezbářství je také oblíbené.

Líska

Má světlé, jemné a měkké dřevo, lze jednoduše opracovávat, hodí se k tvorbě drobných figurek. Jeho výhodou je odolnost proti praskání.

Jeřáb

Středně tvrdé, lehce naoranžovělé dřevo, které je dobře opracovatelné.

Škumpa

Má krásnou, výraznou kresbu a přitom je dobře řezbářsky opracovatelná, proto je velice oblíbená k různým dekorativním soškám, šperkům apod. Dřevo je jedovaté, proto se nehodí na často používané kuchyňské nádobí a misky, které přicházejí do kontaktu s vlhkými potravinami.

Bříza

Je středně tvrdým materiálem. Pro svou světlou barvu a nevýraznou kresbu se často v řezbářství nevyužívá. Hodí se spíše k lidové tvorbě nádobí, hraček apod. Rychle degraduje a ve venkovním vlhkém prostředí se rychle rozpadá.